

**ЩОРІЧНИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС
«КРАЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ СЛУЖБОВЕЦЬ»**

Творча робота учасника третього туру
щорічного Всеукраїнського конкурсу
«Кращий державний службовець»
на тему:

**«СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ
ЖИТТЯ»**

Мельченко Тетяна Володимирівна
Департамент соціального захисту
населення Полтавської обласної
державної адміністрації
Начальник відділу у справах
інвалідів та ветеранів управління
соціального захисту населення.

17 серпня 2017 року

2017 рік

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ.

Вступ.

1. Соціальна політика України і механізми підвищення стандартів життя українців.
 - 1.1. Соціальна політика України
 - 1.2. Розвиток соціальної політики та його етапи
 - 1.3. Законодавча база надання соціальних послуг
 - 1.4. Законодавча база надання соціальних послуг
 - 1.5. Децентралізація в сфері надання соціальних послуг

Висновки.

Список використаної літератури

ВСТУП.

Соціальна політика – це система заходів інституції суспільно – політичного життя, спрямованих на забезпечення оптимального розвитку соціальних відносин та задоволення потреб суспільства, як загалом так і окремого громадянина.

Визначними для формування соціальної політики в Україні стали положення Конституції, в якій сказано що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава», «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Крім того, в Конституції зафіксовано право на соціальний захист «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом». Україна проголошена соціальною державою, тобто правовою державою із сукупністю прав і свобод, високим рівнем добробуту більшості населення, досягнутим через певну систему соціального забезпечення. Отже курс реформ в Україні повинен бути спрямованим на покращення соціального забезпечення українців.

Україна, прагнучи інтегруватися до європейського простору та будуючи власну стратегію розвитку, має чітко усвідомлювати як свої можливості, так і зовнішні чинники впливу. Сьогодні Україна перебуває у надзвичайно складних умовах (військові дії на Сході, погіршення економічної ситуації, значна соціальна напруга), які суттєво ускладнюють можливості реалізації соціальної політики та формують поле невизначеності. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають дослідження, які спрямовані на створення наукового підґрунтя для розроблення та реалізації дієвої політики соціального захисту та підтримки населення. Вибір можливих альтернатив є дуже складним завданням, але провідною ідеєю соціальної політики має залишатися прагнення до більшої справедливості суспільства та забезпечення сталого розвитку, який не погіршує умови та можливості для прийдешніх поколінь.

Підвищення якості життя є ключовим питанням державної політики. Забезпечення належного рівня доходів громадян є концентрованим виразом спроможності суспільства захищати право людини на гідне якісне життя. Одним з провідних важелів забезпечення практичної реалізації цього є створення умов для гідної праці. Реалізація права людини на працю відіграє визначальну роль у процесі її соціалізації, створює мотивацію для

самовдосконалення та розвитку трудового й творчого потенціалу нації в цілому.

1. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ

1.1. Соціальна політика України

Витоки сучасного сприйняття справедливості в Україні значною мірою успадковані від радянської моделі соціальної справедливості, яка базувалась на основоположній ідеї марксизму щодо ліквідації експлуатації людини людиною. У Радянському Союзі практично було реалізовано рівність розподілу результатів, гарантована повна зайнятість, безоплатна охорона здоров'я та освіта, пенсійне забезпечення. Незважаючи на справедливую критику радянської моделі суспільного устрою, можна впевнено стверджувати, що радянська людина дійсно була соціально захищеною.

Розуміння справедливості при цьому було таким, як притаманно тоталітарній державі. У тоталітарному суспільстві традиції не передбачають справедливості у розумінні ліберальних суспільств; нормально сприймаються хабарництво, кумівство і навіть мафіозні структури як замітники горизонтальних суспільних відносин, існування яких не сприймається як несправедливість. Натомість, як несправедливість сприймається нездатність влади забезпечити добробут. Характерною рисою таких суспільств є відсутність довіри між людьми, а також відсутність реально діючих громадських організацій. Так, у СРСР партії, профспілки, комсомол були включені у вертикаль влади.

Міру соціальної справедливості також можна визначити через характеристики нерівності, соціальної захищеності, бідності, доступу до соціальних послуг, рівню суспільної довіри і свободи, корумпованості суспільства. Щодо нинішньої ситуації в Україні, можна сказати, що проблема, як і у перші роки після здобуття незалежності, полягає у відсутності в Україні реальних ознак покращення ситуації.

Сьогодні Україна має порівняно невисокий рівень перерозподілу доходу через бюджет (понад 30%), проте, на жаль, така ситуація не свідчить про ефективність економіки. Задеклароване прагнення до рівності поєднується з можливостями існування тіньової економіки: заможні приховують доходи, щоб не сплачувати податки, а бідні приховують доходи, щоб мати право на отримання державної допомоги. В результаті продукується нерівність і навіть поляризація суспільства без досягнення економічної ефективності. До того ж, основний податковий тягар в Україні припадає на бідну частину населення, що є ще одним проявом соціальної несправедливості.

1.2. Розвиток соціальної політики та його етапи

Сучасний етап розвитку системи соціального захисту в Україні характеризується зростанням ролі соціальних послуг у реалізації гарантованого державою права громадян на соціальний захист. Визначення основних соціальних і економічних прав стали засадничими стосовно розробки законодавчої бази для соціальних послуг, соціальних гарантій і соціальних пільг. І хоча в Конституції України серед економічних та соціальних прав громадян відсутнє безпосереднє посилення на соціальні послуги, однак вони розглядаються (ст. 46) як невід'ємна частина соціального захисту.

Можна виокремити такі основні етапи розвитку вітчизняної системи надання соціальних послуг:

1) 1991–1993 рр. – початковий етап, коли основною метою законодавства з соціального захисту було встановлення державних соціальних гарантій наявним на той час пільговим, а також соціально незахищеним групам населення. Базовою формою соціального захисту, що встановлювалася тогочасним законодавством, були соціальні пільги;

2) 1993–2000 рр. – етап формування системи соціального захисту і соціального забезпечення в Україні. Основною формою соціального захисту були різні види державної соціальної допомоги, а основним здобутком – виникнення поняття «соціальні послуги»;

3) 2000–2007 рр. – етап, що характеризується початком формування нової системи соціального захисту в Україні. З'являються такі принципи для законодавчого закріплення поняття, як «соціальні послуги» та «соціальна робота», і такі нормативно-правові документи, як Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001), Закон України «Про соціальні послуги» (2003), «Концепція реформування системи соціальних послуг» (2007);

4) 2007 р. – по теперішній час – етап активного формування системи надання соціальних послуг в Україні. «Концепцію реформування системи соціальних послуг» (2007) змінює «Стратегія реформування соціальних послуг» (2012), розроблена на принципах орієнтованості на задоволення потреб отримувачів соціальних послуг; адресності їх надання; залучення отримувача соціальних послуг до самостійного розв'язання власних проблем; надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб та забезпечення проживання отримувачів таких послуг у територіальній громаді; створення для суб'єктів, що надають соціальні послуги, рівних умов на ринку таких послуг; якості та ефективності надання соціальних послуг; прозорості надання

соціальних послуг. Стратегія передбачає й упровадження стандартів соціальних послуг.

Найбільш значними подіями у процесі формування нової системи соціального захисту (у відповідності до ринкових економічних умов) були: прийняття програми житлових субсидій (1996), допомоги малозабезпеченим сім'ям (2000), а також формування системи державного соціального страхування. Програма житлових субсидій стала першою соціальною програмою, розробленою на засадах адресності, тобто з використанням механізму перевірки доходів (матеріального становища) домогосподарства - претендента. Програма спрямована на допомогу населенню щодо оплати житлово-комунальних послуг та палива в умовах значного зростання тарифів. Основним результатом програми було зупинення зростання заборгованості населення по оплаті житлово-комунальних послуг.

Закон про прожитковий мінімум (основний державний соціальний стандарт) прийнято у 1999 р. Згідно з ним прожитковий мінімум застосовується для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій, та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України. Але доволі тривалий час мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія та більшість соціальних виплат були нижче від прожиткового мінімуму. Для подолання цього у 2000 р. ухвалено Закон про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Згідно з його положеннями впроваджено другу адресну програму (після програми житлових субсидій), надання підтримки за якою залежить від доходу сім'ї та передбачає його перевірку. У законі зазначено, що він «спрямований на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист — забезпечення рівня життя не нижчого від прожиткового мінімуму». Розмір прожиткового мінімуму щорічно встановлюється Законом про Державний бюджет. У табл. 1.1 наведено значення прожиткового мінімуму з 2012 до 2017 рр. Малозабезпеченою вважається сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Проте через нестачу коштів, щорічно встановлюється «межа забезпечення прожиткового мінімуму», яка застосовується для розрахунку розміру допомоги як різниця між рівнем забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї та її середньомісячним сукупним доходом, але цей розмір не може бути більшим ніж 75% від рівня забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї.

Таблиця 1.1. Динаміка мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму (станом на 01 січня кожного року).

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн.	Прожитковий мінімум, грн.	Темп зростання прожиткового мінімуму до відповідного періоду попереднього року, %	Відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, %
2012	1073	1095	-	102
2013	1147	1108	101	104
2014	1218	1176	106	104
2015	1218	1176	100	104
2016	1450	1330	113	109
2017	3200	1544	116	207

Серія виборчих кампаній (2004—2006 рр.), яка супроводжувалась підвищеними обіцянками, спровокувала прийняття додаткових соціальних зобов'язань, серед яких — підвищення розмірів пенсій, впровадження пільг для категорії «діти війни», багатократне підвищення розміру допомоги по народженню дитини. У зв'язку з цим у 2004 р. обсяг видатків державного консолідованого бюджету на соціальний захист збільшився у 2,6 рази.

Як наслідок, фінансове забезпечення набуло рис обов'язкових страхових внесків, збільшилась роль роботодавців та працівників у матеріальному забезпеченні застрахованих, бюджети державних фондів соціального страхування були відокремлені від державного бюджету. У системі соціальної допомоги впроваджено адресні види допомоги (надання та розміри яких залежать від рівня доходу сім'ї). Відійшли у минуле органи соціального забезпечення, проте вони замінені органами соціального захисту, які стали виконувати інші функції. Загальна схема системи соціального захисту в Україні складається з двох основних частин (в залежності від джерел формування коштів на їх забезпечення):

1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке формується через здійснення внесків роботодавців та громадян, які працюють, у відповідні фонди соціального страхування;

2) система соціальної підтримки (допомоги, пільги, субсидії, соціальні послуги), яка в основному формується шляхом оподаткування та фінансується з

державного бюджету (рис. 1.1). Недержавний сектор у системі соціального захисту України представлений мало.

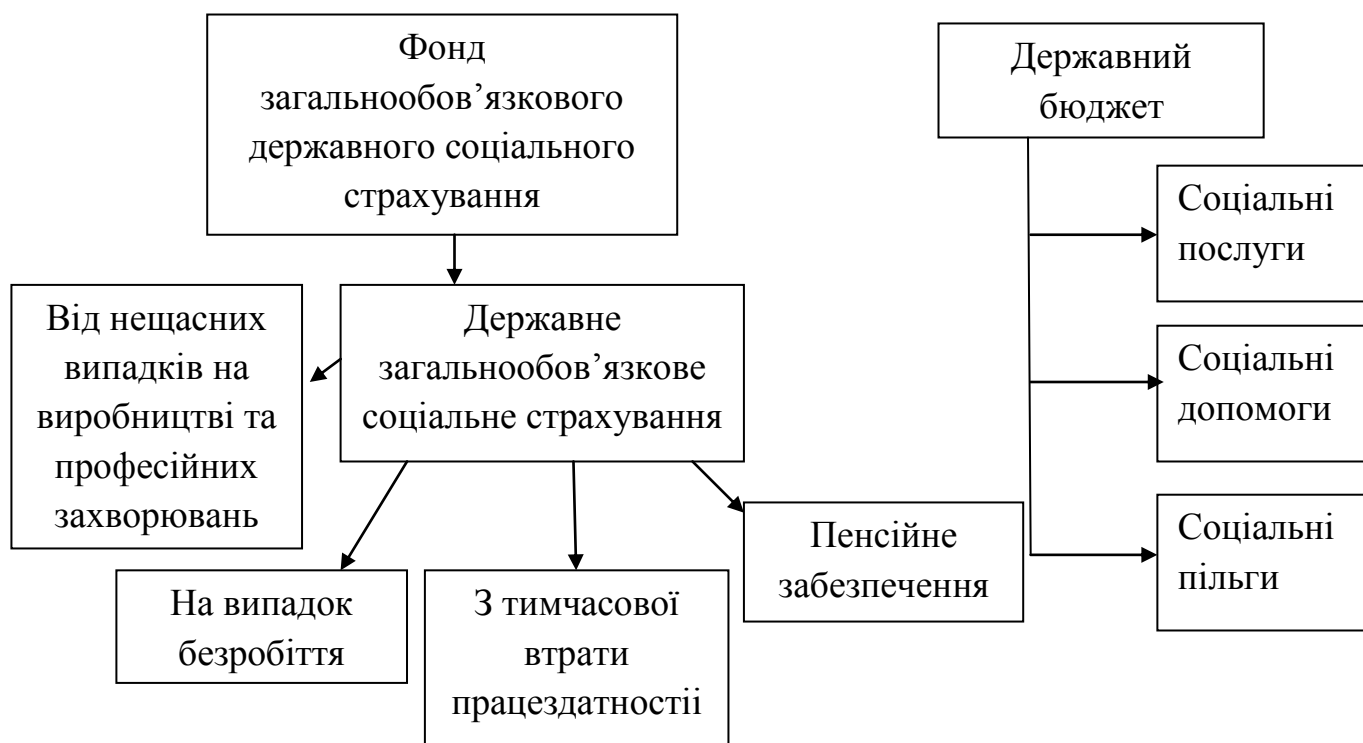

Рис.1.1 Загальна схема системи соціального захисту в Україні.

1.3. Законодавча база надання соціальних послуг

Основними законодавчими актами, що регулюють функціонування системи надання соціальних послуг, є: Закон України «Про соціальні послуги», Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Стратегія реформування соціальних послуг», державні стандарти соціальних послуг, постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

Закон України «Про соціальні послуги», що є основоположним стосовно надання соціальних послуг, визначає: основні терміни, що вживаються у сфері надання соціальних послуг; основні засади та принципи надання соціальних послуг; види соціальних послуг та закладів, у яких вони можуть бути надані; коло осіб, які мають право на отримання соціальних послуг в Україні, їх основні права, порядок та умови отримання соціальних послуг; структуру сфери надання соціальних послуг та управління нею, порядок фінансування соціальних послуг, відповідальність за порушення законодавства про соціальні послуги.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» затверджено «Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування» і «Перелік соціальних послуг, умови та порядок їх надання структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)». Типове положення було затверджено з метою приведення нормативно-правових актів, які регулюють діяльність територіальних центрів – основних надавачів соціальних послуг, у відповідність до вимог Закону України «Про соціальні послуги». Правові норми, визначені у вказаних вище документах, узгоджено із зазначеним Законом та іншими нормативно-правовими актами, чинними в Україні, для оптимального регулювання діяльності у сфері соціального обслуговування. Законом України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» визначено організаційні і правові засади роботи з молоддю та дітьми; принципи і форми такої роботи; такі поняття, як «обслуговування», «супровід», «реабілітація»; уточнено поняття «профілактика»; упроваджено в обіг поняття «соціальне інспектування».

«Стратегія реформування соціальних послуг» має на меті реалізацію єдиної державної політики у сфері реформування системи надання соціальних послуг, що дасть змогу: створити ефективну систему надання соціальних послуг, підвищити їхню якість та рівень задоволення потреб отримувача таких послуг, оптимізувати наявну мережу установ та закладів комунальної власності, що надають соціальні послуги, запровадити надання інноваційних соціальних послуг, що сприятиме доступності та задоволенню у повному обсязі потреб осіб у соціальних послугах, підвищити ефективність використання бюджетних коштів.

1.4. Децентралізація в сфері надання соціальних послуг

Реформи, що проводяться в сфері соціальної політики, узгоджуються з реформою децентралізації влади. В Україні вже реалізовано певні кроки у напрямі децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, зокрема, проведено бюджетну децентралізацію та створено умови для об'єднання територіальних громад. Однак у процесі цієї роботи виникають проблемні питання, при вирішенні яких нашої державі прислужився б досвід європейських країн. Аналіз надання соціальних послуг у європейських країнах свідчить про розвиток соціального партнерства в трикутнику “державна – бізнес – громада” шляхом здійснення процесу децентралізації соціальних послуг, розукрупнення великих закладів і центрів, що сприяє зменшенню нерівності

громадян у доступі до соціальних, медичних, освітніх та інших служб, їх територіальне наближення до місця проживання людини.

У результаті має бути забезпечено новий рівень доступності послуг соціальної підтримки для громадян, підвищення якості їх надання. Вже сьогодні територіальні громади демонструють позитивні результати. Вони самостійно планують та організовують, виходячи з власних потреб, надання соціальних послуг, сприяють в отриманні громадянами адміністративних послуг у сфері соціального захисту, що надаються районними структурами місцевих адміністрацій.

Характерною рисою є диверсифікація постачальників послуг усіх форм власності, залучення громадських, приватних і благодійних організацій на конкурсних засадах, а також відкрита інформація для потенційних клієнтів і зацікавлених осіб щодо переліку соціальних послуг та державних і недержавних установ, які їх надають у конкретній місцевості. Діючі індикатори якості соціальних послуг дають можливість оцінити вплив соціальних послуг на покращення життя отримувача конкретної послуги, а також здійснюється моніторинг ефективності діяльності соціальних служб і працівників тощо. Заслуговують на увагу механізми державного та незалежного моніторингу якості послуг та оперативна система санкцій за порушення якості.

Завдяки децентралізації підвищення рівня співпраці з недержавним сектором удосконалив підхід до модернізації соціальних служб та сприятиме повному соціальному охопленню послугами найуразливіших категорій населення, ранньому виявленню проблемних сімей та своєчасному наданню їм адресної та якісної підтримки працівниками як соціальної сфери, так і працівниками інших галузей.

Заслуговує на увагу застосування кращого закордонного досвіду в частині альтернативних джерел фінансування соціальних послуг, а саме – переведення на самоокупність або фінансування за рахунок благодійних коштів.

Додаткового вивчення потребує існуюча в багатьох розвинених країнах соціальна інтеграція в суспільство “нетипових” осіб через розвиток системи нестационарних закладів, де соціальне обслуговування осіб відбувається за місцем їхнього проживання. До них належать: центри (денних послуг, тимчасового догляду, підтримки родин та опікунів, кризові, раннього втручання тощо); притулки (відкритого типу); моделі самостійного проживання у громаді (будинки групового проживання, міні-гуртожитки, соціальний супровід проживання у власній квартирі тощо); профілактичні програми (попередження насильства в сім’ї, дитячої бездоглядності, соціального сирітства, інституалізації); програми фостерінгу (перебування, догляду,

виховання в прийомних сім'ях); програми розвитку волонтерського руху у наданні соціальних послуг; інноваційні послуги на базі інтернатних установ тощо. Такий підхід позитивно позначається на самопочутті та саморозвитку конкретної людини, на зміцненні родинних стосунків тощо. Проживання в стаціонарному закладі вважається за доцільне лише в тому випадку, коли неможливо створити умови для його догляду на рівні громади – у біологічній або фостерній (прийомній) сім'ї чи незалежного проживання (індивідуального або групового) з підтримкою та соціальним супроводом.

Децентралізація надання соціальних послуг спрощує систему отримання соціальних послуг не лише за місцем проживання, а і отримання соціальних послуг відповідно до потреби окремої об'єднаної територіальної громади.

Так на рівні територіальної громади будуть організовані надання мінімального базового комплексу соціальних послуг (подання документів на призначення субсидії, отримання допомоги, пільг, замовлення технічних засобів реабілітації тощо). Крім того, затвердження та здійснення фінансування місцевих програм дозволить витрачати кошти лише на існуючі потреби громади.

ВИСНОВКИ

Міжнародний досвід і проблеми, які накопичилися у вітчизняній системі державного управління, засвідчують про необхідність надати більше повноважень органам місцевого самоврядування у сфері визначення пріоритетів місцевого соціального розвитку, спрямування роботи місцевої інфраструктури соціального обслуговування громадян, планування та розпорядження бюджетними ресурсами на соціальний захист і соціальне забезпечення. Таким чином, децентралізація управління та посилення ролі місцевого самоврядування щодо визначення потреби, планування, фінансування та організації надання соціальних послуг створять сучасну систему соціального обслуговування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги.

Основою державної політики у цій сфері має стати підхід, згідно з яким люди з різними формами соціального неблагополуччя повинні мати необхідну індивідуальну підтримку в тому середовищі, в якому вони живуть, працюють і де легко побачити їх реальні потреби та перевірити якість надання послуги. Соціальні послуги, які надаються на рівні громади, максимально наближені до місця проживання клієнта і дійсно спрямовані на те, щоб їх користувачі не опинились в ізоляції, а почувалися членами громади, були інтегрованими в суспільство.

Від децентралізації сфери соціальних послуг виграють усі суб'єкти цього процесу: самі одержувачі послуг, оскільки вони одержать доступ до соціальних послуг, які краще задовольняють їх потреби; громади, оскільки вони краще дбатимуть про своїх членів і, що не менш важливо, самі шукатимуть оптимальні шляхи вирішення своїх проблем; держава, оскільки її обмежені бюджетні ресурси використовуватимуться ефективніше, а громадяни будуть краще забезпечені соціальними послугами, яких вони потребують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України [Електронний ресурс]. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Про адміністративні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 06.09.2012 № 5203-V (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
3. Про відновлення дії окремих положень Конституції України [Електронний ресурс] : Закон України від 21.02.2014 № 742-VII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/742-18>.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
5. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
6. Про соціальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.20063 №966-IV (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
7. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.
8. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) [Електронний ресурс] Постанова Кабінету міністрів України від 29.12.2009 № 710 (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1417-2009-п>.
9. Про ефективне використання державних коштів [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 710 (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/710-2016-п>.
10. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п>.
11. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету

Міністрів України від 03.01.2013 № 13 (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/13-2013-p>.

12. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
13. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія. / О. В. Макарова ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – Київ, 2015. – 244 с.